

## גביית תשלום תמורת צירוף לטרמפ

**שאלה:** אדם חיכה בטרמפיאדה יותר משעה, אבל לא הגיע טרמפ. הוא החליט לעצור מונית, ואז העלה איתו עוד טרמפיסטים. האם הוא יכול לבקש מהם להשתתף בתשלום למונית?

(1) שאלה זו מתבססת על הכלל ההלכתי שלמדנו בפרק, "כופין על מידת סדום", שממנו נלמד ההיתר "זה נהנה וזה לא חסר". לפני שתלמדו את התשובה, כתבו שתי דוגמאות נוספות למקרים שבהם "זה נהנה וזה לא חסר".

**תשובה:** מקובל לחשוב שדין "זה נהנה וזה לא חסר" הוא מקור להיתר המאפשר להיכנס למקומות מסוימים או להשתמש ברכוש מסוים ללא אישור. אך יש לכך מספר רב של הסתייגויות והגבלות, וחלק גדול מהמקרים ייאסרו בגללן. להלן ההגבלות שיש בסוגיה זו:

א. צריך לבחון האם יש חיסרון לבעל הבית. **אם בעל הבית נחסר** כתוצאה מהשימוש חל איסור להשתמש, ואם השתמש ללא אישור - חייב לשלם.

ב. לדעת התוספות, כל סוגיית "זה נהנה וזה לא חסר" עוסקת **רק במצב של בדיעבד**, שבדיעבד אם השתמש ללא רשות ובעל הבית לא חסר אין חיוב בתשלום, אך עדיין יש איסור לכתחילה להשתמש ללא רשות.

(2) במקרה שנידון בשאלה - בקשת תשלום מהנוסעים הנוספים במונית - מהו "מצב של בדיעבד" ומהו "מצב של לכתחילה"?

ג. לדעת הרשב"א, כל ההיתר בסוגיית "זה נהנה וזה לא חסר" שייך **רק אם בעל הבית נהנה בעצמו** מכך שהאדם משתמש ברכושו, אך אם זה לא מהנה אותו - אסור להשתמש.

(3) הרשב"א מתבסס על הגמרא, שמציגה מקרה שבו אדם מתגורר בבית שאיננו שלו. המגורים בבית מועילים לבעל הבית, למשל משום שנוכחות בני האדם מרחיקה מכרסמים ומזיקים. האם באחד מהמקרים שאתם ניסחתם צומחת תועלת לבעל הבית בכך שאדם אחר משתמש ברכושו בלי רשותו?

ד. **אם בעל הבית אמר במפורש שהוא מעוניין בתשלום**, הרי שיש חיוב בתשלום. בחלק גדול מהמקרים בעל הבית אוסר במפורש להיכנס ללא תשלום, ולכן למשל אסור להיכנס לרכבת הקלה ללא תשלום, ולא אומרים במקרה זה "זה נהנה וזה לא חסר". כמו כן אסור להיכנס לבריכה או לגן חיות או להצגה וכדומה ללא תשלום, גם אם בעל הבית לא נחסר.

ה. אם הנהנה גילה בדעתו **שהוא היה מוכן לשלם ממון** לבעל הבית - לא אומרים "זה נהנה וזה לא חסר", אלא עליו לשלם.

אם ננסה למצוא כלל אצבע ולקבוע באילו מקרים כופים על מידת סדום, נוכל לומר שבמקרים שבהם מדובר בשימוש זמני, שאינו מחסיר את הבעלים, והם שולטים על האירוע ויכולים בכל רגע נתון להפסיק את השימוש - יש לומר שכופים על מידת סדום, ובמקרים אלו ניתן להיתר שימוש מדין "זה נהנה וזה לא חסר".

למעשה בשאלה שנשאלה, הנוסעים פטורים מלהשתתף בתשלום, כי מזמין המונית לא הזמין את המונית בשבילים אלא בשביל עצמו. הוא לא התכוון להנות אותם אלא את עצמו, ולקמן נראה שהמוציא כספים לצורך עצמו וגם חברו נהנה מהם - פטור מלשלם. בנוסף לכך, מי שעומד בטרמפיאדה מחפש נסיעה ללא תשלום, כך שהיה עליו לדעת שהם אינם מעוניינים בנסיעה בתשלום, ואם בכל זאת היה רוצה שישתתפו איתו - היה עליו להתנות מראש שהנסיעה היא בתשלום, ואם לא התנה הפסיד ואינו יכול לתבוע מהנוסעים להשתתף בנסיעה. מעובד לפי תשובה של הרב ישועה רטבי באתר "ישיבה"

(4) מהי ההלכה למעשה במקרה שעליו נשאלה השאלה?

(5) מה תהיה ההלכה למעשה בשני המקרים שאתם כתבתם? מדוע?

(6) התייחסו לשני מקרים נוספים שעליהם חשבו חברים בכיתה. מה תהיה ההלכה בהם, ומדוע? האם אתם מסכימים עם מה שחשבו החברים, או שאתם חולקים עליהם?